

Recenzije i prikazi

Goran Sunajko

Estetika ružnoga

Naklada Breza, Zagreb 2018.

Da odmah kažem: nova knjiga Gorana Sunajka provokativna je. Ta je provokativnost vidljiva već u samom naslovu njegove knjige: *Estetika ružnoga*. Toliko smo se navikli povezivati estetiku s lijepim, čak s uljepšavanjem, da su *lijepo* i *estetsko* postali sinonimi. A ovdje je riječ o *ružnom* koje se smatra ili lijepom suprotnim ili čak nečim što je potpuno izvan estetskog, nečim što »svijetu lijepog« nikako ne pripada. Sunajko, međutim, dokazuje da je ružno bitno u određenju i razumijevanju estetskog i svijeta samog.

Studija *Estetika ružnoga* podijeljena je u tri cjeline: »Postavljanje hipoteze«, »Metafizika lijepog kao formacija« i »Estetika ružnoga kao de-formacija«. Nakon toga slijedi kratki zaključak, popis korištene literature, korisno kazalo imena i kratka bilješka o autoru.

Sunajko najprije postavlja hipotezu: »O lijepom se nema što misliti jer se ono bespojmovno sviđa, no ružno tjera um na napor, na zadaću filozofskog mišljenja« (str. 7), jer je ružno različito od forme, odnosno lijepog, pa mišljenje ružnog vodi »kritici metafizički lijepog« (str. 10), a time i ideje kao sinonima lijepog. U Sunajkovoj studiji nije riječ o negiranju dosega »estetike lijepog«, nego o afirmiranju nedovoljno primijećenog, ili bolje rečeno, nedovoljno promišljenog *ružnog* i njemu pripadajućih fenomena, od grotesknog i disonantnog do bučnog i suvišnog. Zato Sunajko naglašava: »Ružno je ideja; ono nije lišenost, otpadnuće, iskrivljenje ili antiteza lijepom, nego je samo teza« (str. 16). U prvom stadiju dokazivanja svoje osnovne teze Sunajko diskutira stajališta Pareysona i njegove ideje forme kao jedinog izraza estetskog mišljenja, Rosenkranzov opis ružnoga kao negacije lijepog, a da pritom lijepo bez lijepog ipak ne može postojati, pa je na taj način, Hegelovim jezikom rečeno, ukinuto i prošlo, a potom, na kraju ovog uvoda, naš autor predstavlja knjigu *O ružnom* Umberta Ecoa,

knjigu koja je pregled značajnih ideja i zbirka jednako značajnih citata o ovom problemu, a u osnovi, osobito u odnosu lijepog i dobrog, u sebi obnavlja stajališta Tome Akvinskog, što napokon vodi ružnom isključenju ružnog iz obzora estetskog. Potonju opasku Ecoa iskazujem s uvjerenjem da je Sunajkova studija hrabrije promišljanje ovog problema nego što ga nalazimo u preglednoj Ecoovoj knjizi.

U poglavlju pod naslovom »Metafizika lijepoga kao formacija« naš autor prvi put naglašava odnos, odnosno vezu umjetnosti i politike, što će imati svoje daljnje konzekvence. U pisanju o metafizici lijepog, naravno, najprije je riječ o dvojici velikana filozofije, Platonu, za koga je lijepo sklad(nost), te Aristotelu, za koga je lijepo cjelina. Nakon njih, Plotin ljepotu (i umjetnost) povezuje s kozmosom, a Toma Akvinski vidi lijepo kao proizvod Boga samog. Pojam lijepog dominira i u djelima velikana njemačkog idealizma i tek s Hegelovim učenikom Rosenkranzom dobivamo prvu cjelovitu studiju o ovom fenomenu. A odatle kreće i Sunajko u svojim razmatranjima »estetike ružnoga kao emancipacijske snage estetičkog mišljenja« (str. 101).

Prvih stotinjak stranica ove knjige možemo čitati kao kratku povijest pojma lijepog i ružnog, kao uvod u osnovnu tezu ovog djela, priprema za moguću »filozofiju ružnog«. A o tome naš autor diskutira u poglavlju pod naslovom »Estetika ružnog kao de-formacija«, poglavlju u kojemu ulazi u analizu suvremenih modaliteta ružnog i ulogu ružnog u poimanju estetskog, a i u cjelokupnom svjetonazoru. Tu je riječ o Diderotovu pojmu grotesknog, Schopenhauerovu pojmu disonantnog, Nietzscheovu shvaćanju umjetnosti kao lažne slike svijeta, čime se na radikalnan način otvara novo stajalište prema problemu estetske istine, o Adornovoj disonanci, koja je ovom misliocu bila bliska i kao teorijsko stajalište i kao osobna skladateljska djelatnost, o neformnosti kao karakteristici suvremene umjetnosti, koja pokazuje snagu ružnog, o zlu, koje u književnosti Georgesa Bataillea »dobiva svoj karakter« i postaje znak slobode i pobune, o Foucaultovom razumijevanju različitih vrsta ludila i njegovoj vezi sa stvaralaštvom, slobodom i normom (nadzorom),

o pomalo zaboravljenoj studiji Jacquesa Attalija o bučnom, što danas »podsjeća na ideju subverzije«, o neizostavnim pojmovima dekonstrukcije i razlike u djelu Jacquesa Derridaea te o Rancièreovoj »estetici političkog« (demokratskog) kao »podjeli osjetilnoga« (koje pripada svima). Ovo poglavlje Sunajko završava tekstom o suvišnom, od Hegelove riječi o umjetnosti kao »suvišku« do slučaja asimetrije u suvremenoj arhitekturi.

Ovdje bih da naznačim neke dileme koje su me pratile dok sam čitao *Estetiku ružnoga*. Harmonija pripada svijetu reda, stabilnih vrijednosti, uređenom svijetu, svijetu mrtvih. Nasuprot njoj su nered, disharmonija i buka, koji pripadaju promjeni, pobuni i životu, životnoj promjeni. Ali tko određuje što je lijepo? Jesu li to urodene ideje (priroda, odnosno prirodni osjećaj za lijepo), ideje kao ideologija i njeni ideali ili pak usvojene ideje (društvene konvencije) i ukupno kultiviranje (obrazovanje), u koje spada i estetski odgoj. Nasuprot mojem idealističkom stajalištu »estetičkog objektivista«, Sunajko je bliži promatranju umjetničkog djela kao društvene pojave, pri čemu je umjetnost u vezi s političkim (što je Sunajkov primarni filozofski interes, uvjerljivo demonstriran u Sunajkovoj ranije objavljenoj knjizi *Metafizika i suverenost* iz 2015. godine), a što nužno vodi u relativiziranje pojma estetske vrijednosti te umjetnost i njene vrijednosti promatra kao proizvod (u Sunajkovom slučaju ne nužno vladajuće) ideologije. Da je umjetnost u suglasju sa dominantnom ideologijom potvrđuje i naše vrijeme, u kojem su gotovo potpuno iščezli pojmovi vrijednosti, vječnosti i vječne vrijednosti. Vječnost je vječnost ljudskog bića, vječnost vrijednosti vječnost njegovih vrijednosti. Ova tvrdnja potvrđuje da vrijednosti nastaju i postoje u sklopu određene ideologije, što je uvelike točno, premda pritom treba imati na umu da velika djela ostaju sačuvana usprkos progonima i uništenjima vladajuće politike i neprijateljskom stavu cjelokupne ideologije (kao lijep primjer može poslužiti povijest Homerove *Ilijade* i *Odiseje*), pa su ona trans-ideološka, jer ljudi imaju osjećaj za vrijedno koje reprezentira njih same i zato ono vrijedno ima dublju zasnovanost, odnosno temelji se u samom bivanju bića.

Na kraju svoje knjige Goran Sunajko na dvije stranice pravi lapidarni »Zaključak«, neku vrstu sažetka, a upravo od tog kraja može čitatelj započeti svoje putovanje u ovu provokativnu studiju, i to tako da Sunajkove na jednom mjestu okupljene ključne teze okrene u pitanja i da otuda krene na putovanje kroz ovu knjigu. Naći će mnoge zanimljive odgovore koji će ga i samog odvesti pred pitanja o ružnom i estetskom. Knjiga je provokativna i za samog autora jer i njemu samom otvara

nova pitanja, kako o povijesti ružnog, tako i o tome što je ružno u naše vrijeme. *Estetika ružnoga* Gorana Sunajka dobro je i zanimljivo napisana knjiga, a rekao bih i nužna knjiga u razumijevanju prirode umjetnosti kao estetske istine. I ne samo u razumijevanju umjetnosti, nego u shvaćanju svekolikog bivanja. Goran Sunajko na jednom mjestu citira Coco Chanel (sic!) i njenu misao: *da bi se bilo nezamjenjivim, mora se uvijek biti različitim* (str. 194). Drago mi je da je Sunajko u svojoj studiji bio temeljit i precizan, što je prvi zadatak filozofijskog elaboriranja problema, da bi tek potom težio i vlastitosti. I još nešto, što ovdje svakako želimo posebno istaknuti, Goran Sunajko je vrlo skrupulozan autor, koji se odgovorno odnosi prema svim relevantnim izvorima, a nikada ne zanemaruje ni ona djela koja pripadaju njegovoj vlastitoj misaonoj tradiciji i sredini. U tom pogledu spada među najbolje mlade autore u Hrvatskoj (kao što su Hrvoje Jurić, Mario Kopic, Tomislav Krznar i Marija Selak, da navedem samo neke), čija briga o filozofiji i njihova osobna filozofska nastojanja zaslužuju svaku pohvalu.

I na kraju: u opisu (prepričavanju) književnog djela lako može izmaći magija, ono estetsko samog djela, u iznošenju (ekspliciranju) osnovnih teza filozofskog djela ne može dovoljno detaljno biti predstavljena složenost filozofske argumentacije i izvedbe. Zato se djelu treba vratiti. Zato je i ovaj prikaz nadasve poziv na čitanje djela *Estetika ružnoga* Gorana Sunajka.

Predrag Finci

Ivan Markešić (ur.)

Čovjek i smrt

**Teološki, filozofski,
bioetički i društveni pristup**

**Institut društvenih znanosti
Ivo Pilar, Hrvatsko katoličko
sveučilište, Udruga Posmrtna
pripomoć, Zagreb 2017.**

Misterij smrti oduvijek je pokazivao neizvjesno stanje svakog mislećeg bića pred tom tjeskobnom stvarnošću života. Svaki unilateralni pokušaj obrazloženja zagonetne dimenzije